

RAAP BELGIË – RAPPORT 714

ARCHEOLOGIE NOTA

Verkaveling Mariastraat / Kerkstraat nr. 22/24 Oudenburg

[PROGRAMMA VAN MAATREGELEN]

Bureauonderzoek – 2021F243

RAAP
archeologie
op maat

[COLOFON]

[TITEL] Archeologienota Verkaveling Mariastraat / Kerkstraat nrs. 22/24 Oudenburg te Oudenburg (Archeologisch Vooronderzoek)
Programma van Maatregelen
Bureauonderzoek – 2021F243

[VERSIE] 16-09-2021

[AUTEUR(S)] Gill Thomas, Nathalie Baeyens, Caroline Ryssaert

[PROJECTLEIDER] Nathalie Baeyens

[PROJECTMEDEWERKERS] Gill Thomas

[PROJECTBEGELEIDER] Nathalie Baeyens

[AARDKUNDIGE] nvt

[RAAPPROJECT] OUMA01

[ERKEND ARCHEOLOOG] RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)

[BEWAARPLAATS DOCUMENTATIE] RAAP België BV, Begoniastraat 13, 9810 Eke

[BEVOEGD GEZAG] Agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BV
Begoniastraat 13
9810 Eke
Telefoon 09/311 56 20
E-mail: raap@raap.be
Website: www.raap.be

© RAAP België BV, 2021

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave.....	2
1 Gemotiveerd advies - vervolgonderzoek.....	3
1.1 Samenvatting van het vooronderzoek	3
1.2 De volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek	4
1.3 De aan-/afwezigheid van een archeologische site	4
1.4 Impactbepaling	4
1.5 Waardering van de archeologische site	4
1.6 Bepaling van de maatregelen.....	4
2 Programma van maatregelen.....	5
2.1 Administratieve gegevens en afbakening van het onderzoeksterrein	5
2.2 Onderzoeksmethode	6
2.2.1 Archeologisch booronderzoek.....	6
2.3 Onderzoekdoelen en vraagstellingen	8
2.4 Onderzoeksstrategie en -technieken.....	8
2.4.1 Onderzoeksstrategie en -technieken	8
2.5 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.....	10
3 Bibliografie	11

1 GEMOTIVEERD ADVIES - VERVOLGONDERZOEK

1.1 SAMENVATTING VAN HET VOORONDERZOEK

RAAP België voerde in juni 2021 een archeologisch onderzoek uit naar het plangebied aan de Mariastraat/Kerkstraat nr. 22/24 in Oudenburg, West-Vlaanderen. Er wordt de realisatie gepland van een nieuwbouw van meerdere gezinswoningen. Voor de aanleg van deze nieuwbouw wordt er een totaalverstoring verwacht van het plangebied tot op 350 cm diepte.

Het plangebied bevindt zich op de grens met het poldergebied en de zandstreek. Tertiaire afzettingen liggen ter hoogte van het plangebied ca. 10 à 12,5 meter onder het huidige maaiveld. Hierdoor zijn deze sedimenten niet relevant voor dit archeologisch onderzoek. Quartairgeologisch komen hellingsafzettingen van het quartair en/of zandige eolische afzettingen van het weichseliaan voor, met daaronder mariene en estuarine getijdenafzettingen van het Eemiaan. Het centrum van Oudenburg ligt op een ca. 500 m brede en 1 km lange uitloper van een pleistocene dekzandrug die zich vanuit zandig Vlaanderen uitstrekt. Ten opzichte van de huidige kustlijn is Oudenburg ongeveer 8 km landinwaarts gelegen. De bodem in het centrum van Oudenburg is sterk antropogeen gewijzigd of vernietigd door eeuwenlange menselijke occupatie. Rond Oudenburg komen voornamelijk overdekte pleistocene gronden of Oudlandpolders voor. Het plangebied zelf is gelegen op een hoogte tussen 7,6 m +TAW en 7,9 m +TAW. Ter vergelijking het omliggende polderlandschap bevindt het zich op een hoogte tussen 3 m +TAW en 4 m +TAW.

Op archeologisch vlak is Oudenburg van groot belang voor de Romeinse militaire aanwezigheid in het noordwesten van het Romeinse rijk. Op de locatie van het centrum bevond zich respectievelijk een civiele nederzetting, tussen 50 n. Chr. en 200 n. Chr., en een 5-fasig *castellum*, tussen 200 n. Chr. en 410 n. Chr. Het plangebied zelf bevindt zich in het midden van dit *castellum*, vermoedelijk in de omgeving van het *principia*. Ook jongere periodes zoals alle subperiodes van de middeleeuwen kunnen verwacht worden. Op basis van de data die ingezameld werd kan vermoed worden dat grote delen van het terrein in beperkte mate verstoord zijn. Desondanks kan er vermoed worden dat archeologische sporen bewaard zijn gebleven, zowel voor de (post) middeleeuwen als de Romeinse periode.

Wat de archeologische verwachting betreft dient er een tweedeling opgemaakt te worden. In eerste instantie geldt er een zeer lage kans op het aantreffen van vindplaatsen van jager-verzamelaars. Het plangebied bevindt zich immers in het historische centrum van Oudenburg, dat een drukke occupatie kende tijdens de Romeinse periode en in de middeleeuwen. Eventuele vindplaatsen van jager-verzamelaars zullen hoogstwaarschijnlijk vergraven zijn. Begraven niveaus op grotere diepte kunnen echter niet uitgesloten worden. Daarnaast geldt er een zeer hoge verwachting voor aantreffen van sporevindplaatsen; in het bijzonder voor sporen van het 5-fasig Romeins *castellum* en de middeleeuwse occupatie.

Eerdere onderzoeken toonden reeds het rijke archeologische verleden van Oudenburg aan. Het fort is een unieke site voor Vlaanderen en brengt steeds nieuwe inzichten in de militarisatie in het noordwesten van het Romeinse rijk. Elke opgraving levert uitzonderlijk waardevolle archeologische en wetenschappelijk informatie op. Het plangebied zelf bevindt zich in een niet eerder onderzochte locatie binnen het fort, waarschijnlijk ter hoogte van het *principia*. Hiernaast is er ook een verhoogde kans op sporen uit alle subfasen van de middeleeuwen, in hoofdzaak de volle en late middeleeuwen. Sporen uit de vroege middeleeuwen zijn echter niet uitgesloten en deze laatste zouden eveneens van wetenschappelijk belang zijn gezien deze periode, op archeologisch vlak relatief slecht gekend is. Het zou daarbij opnieuw een unieke kans zijn om vroeg middeleeuwse bewoningssporen te kunnen vaststellen binnen een Romeinse fort.

Eerder onderzoek in de omgeving van het plangebied heeft aangetoond dat het Romeinse niveau zich op ca. 150 cm onder het huidige maaiveld bevindt. Concreet betekent dit een verhoogd archeologisch potentieel zelfs wanneer de top van het bodemprofiel reeds verstoord is.

Op basis van het bovenstaand is het aangewezen om binnen het plangebied een **bijkomend archeologisch vooronderzoek in de vorm van archeologische boringen** uit te voeren teneinde de verstoringsgraad binnen het terrein vast te leggen en de diepte van de archeologisch relevante niveaus vast te stellen. Gezien het terrein momenteel bebouwd en verhard is zal dit onderzoek uitgevoerd moeten worden in uitgesteld traject.

1.2 DE VOLLEDIGHEID VAN HET UITGEVOERDE VOORONDERZOEK

Tijdens het bureauonderzoek zijn de noodzakelijke landschappelijke, archeologische en historische data geraadpleegd. Op basis van deze gegevens kon er reeds een uitspraak gedaan worden over de aan-/afwezigheid van archeologisch erfgoed. Het plangebied is centraal gelegen in het Romeins *castellum* van Oudenburg. Hiernaast worden ook sporen van bewoning uit de alle subperiodes van de middeleeuwen verwacht alsook de postmiddeleeuwen.

1.3 DE AAN-/AFWEZIGHEID VAN EEN ARCHEOLOGISCHE SITE

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het plangebied een **zeer hoge** archeologische verwachting kent. Zoals hierboven aangehaald ligt het plangebied midden in het Romeins *castellum* van Oudenburg, alsook in een middeleeuwse binnenstad. Er worden militaire sporen uit de Romeinse periode alsook bewoningssporen uit de middeleeuwen en postmiddeleeuwen verwacht. Het is echter nog onduidelijk welke verstoring de latere 19de en 20ste-eeuwse bebouwing heeft aangebracht.

1.4 IMPACTBEPALING

Er wordt een meergezinswoning met een ondergrondse parkeergarage gepland. Voor deze realisatie zal het volledige perceel tot 3,5 m onder het huidige maaiveld verstoord worden. Op basis van de ingezamelde data kan gesteld worden dat de geplande ingrepen de volledige archeologische sequentie in de ondergrond zal verstoren. **Verder archeologisch onderzoek is bijgevolg noodzakelijk.**

1.5 WAARDERING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De bureaustudie heeft aangetoond dat er ter hoogte van het plangebied sporen uit de Romeinse periode, de middeleeuwen en de post middeleeuwse perioden aanwezig kunnen zijn. De precieze verstoringsgraad ter hoogte van het plangebied is echter nog onduidelijk. Er kan vanuit gegaan worden dat de huidige gebouwen die beiden van een kelder zijn voorzien, de top van het archeologisch bodemprofiel verstoord hebben. Dit zou betekenen dat een groot deel van de middeleeuwse pakketten niet meer aanwezig zijn. Aangezien de Romeinse lagen en sporen zich op een grotere diepte bevinden is het waarschijnlijk dat deze, ongeacht de verstoring, nog steeds in de ondergrond aanwezig zijn.

1.6 BEPALING VAN DE MAATREGELEN

Zoals hierboven vermeld zijn er momenteel voldoende aanwijzingen om te stellen dat er binnen het plangebied archeologische sporen aanwezig zijn. Ook over de datering en de aard van het verwachte sporenbestand kunnen er al gefundeerde uitspraken gedaan worden. De enige onbekende factor is de verstoringsgraad in de top van het archeologisch profiel. Indien de top zwaar verstoord is dan is het mogelijk dat op een groot deel van het terrein uitsluitend resten van de Romeinse periode aanwezig zullen zijn. Is de verstoring eerder beperkt dan kunnen er ook sporen uit de middeleeuwse periode bewaard zijn gebleven. Ook een combinatie van beiden is mogelijk gezien enkel de woningen aan de straatzijde onderkelderd zijn.

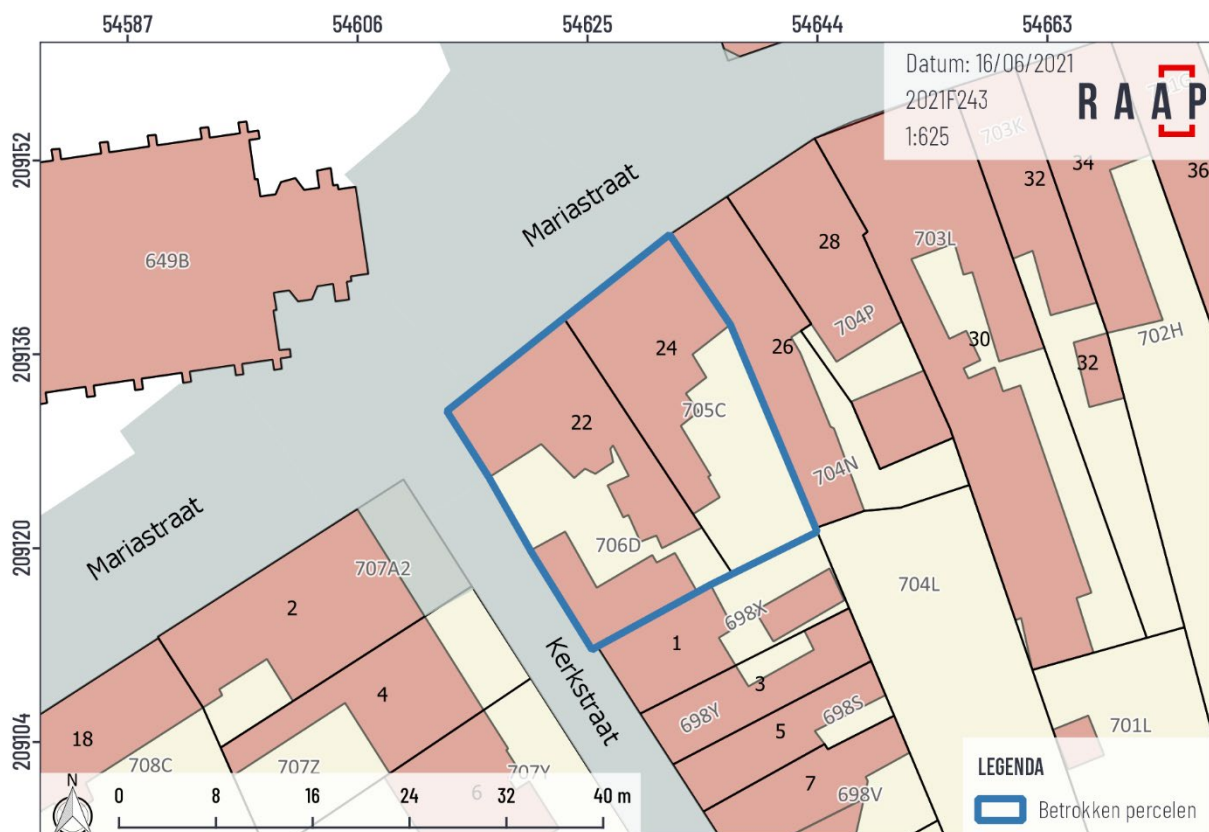
Het spreekt voor zich dat het noodzakelijk is een correct beeld te krijgen van de huidige verstoring en zo een inschatting te kunnen maken van de bewaring van de verschillende archeologische niveaus en eventueel een differentiatie te kunnen maken in de maatregelen die gehanteerd dienen te worden. Om deze reden is er geopteerd om in eerste instantie enkele boringen uit te voeren waarbij er extra aandacht gaat naar het definiëren en eventueel dateren van het bodemlagen en dit zonder grote verstoringen aan te brengen. Een uitgebreide toelichting van deze maatregel(en) in terug te vinden in volgend hoofdstuk.

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

2.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS EN AFBAKENING VAN HET ONDERZOEKSTERREIN

- Naam plangebied (/): Verkaveling Mariastraat / Kerkstraat nr. 22/24 Oudenburg
- Adres: Mariastraat / Kerkstraat 22/24
- Gemeente: Oudenburg
- Provincie: West-Vlaanderen
- Kadastrale gegevens: Provincie West-Vlaanderen, afdeling 1, sectie B, percelen 705C en 706D
- Oppervlakte plangebied: 570,16 m²
- Oppervlakte verder te onderzoeken zone: 570,16 m²
- Bounding box in lambertcoördinaten (X/Y):

noordoost:	X: 54613.370	Y: 209111.62
zuidwest:	X: 54643.97	Y: 209145.89

Figuur 1. Afbakening van de te onderzoeken terreinen geprojecteerd op het kadasterplan. Bron: AGIV, 2021a.

2.2 ONDERZOEKSMETHODE

In het kader van dit onderzoek zijn volgende onderzoeksmethoden weerhouden:

- Geofysisch onderzoek

Gezien de ligging van het plangebied, namelijk stedelijke context, en het feit dat de betrokken percelen bebouwd zijn is geofysisch onderzoek praktisch onmogelijk. Bovendien zou de huidige verstoringen geen bruikbaar resultaat opleveren

- Veldkartering

Veldkartering gebeurt Quasi uitsluitend binnen landelijke gebied, waar de gronden regelmatig geploegd worden en dus vondsten naar boven brengen. Gezien de context is deze techniek niet van toepassing.

- Landschappelijk booronderzoek

Het voornaamste doel van een landschappelijk booronderzoek is de bodemgesteldheid binnen het plangebied vast te stellen. Het in kaart brengen van de bodemopbouw is één van de aspecten die aan bod dienen te komen, maar het verder onderzoek heeft eveneens tot doel om de aanwezige lagen en horizonten te dateren indien mogelijk. Hiervoor is een landschappelijke bodemonderzoek te beperkt.

- Proefsleuven / proefputten

Proefsleuven- en proefputtenonderzoek heeft als doel om de verschillende archeologische niveaus in kaart te brengen en te dateren. De oppervlakte speelt hier een grote rol, hoe groter het oppervlak hoe beter de sporen gelinkt en geïnterpreteerd kunnen worden. Normaal gesproken is deze techniek de beste prospectiemethode voor sporensites en dus zou het logisch zijn deze te hanteren binnen dit onderzoek. Echter, in deze casus is de oppervlakte van een proefput of sleuf een nadelige factor. Er zijn immers bewijzen genoeg dat er archeologische resten in de ondergrond aanwezig zijn. De vrees is dat proefsleuven of -putten nefaste vernielingen gaan veroorzaken waardoor die vervolgens nadelig zullen zijn voor de latere opgraving (linken van lagen en vondsten en structuren).

Er is daarom geopteerd de bodem en de bodemsequentie te onderzoeken door middel van archeologische boringen.

2.2.1 Archeologisch booronderzoek

Een archeologisch booronderzoek wordt overwegend ingezet voor het opsporen van een steentijd artefactensites. Binnen dit onderzoek is er geopteerd om de archeologische boringen in te zetten om enerzijds de bodemopbouw in kaart te brengen (o.m. de impact van recente verstoringen) en anderzijds om de aanwezige archeologische niveaus te dateren (d.m.v. het verzamelen van archeologische indicatoren).

Na afronding van het archeologisch booronderzoek wordt desgevallend overgegaan tot een vlakdekkende opgraving. Verder onderzoek met ingreep in de bodem wordt niet aanbevolen (zie bovenstaande paragraaf).

	Landschappelijk bodemonderzoek	Geofysisch onderzoek	Veldkartering
Gericht op	Bodemopbouw	Sporensites	Indicaties aanwezigheid sites met vondstmateriaal aan of dicht onder het oppervlak
Benodigde voorkennis	Relevantie bodemonderzoek	Potentieel op aanwezigheid sporensites, bodemopbouw (bodemtype, voor tech. specificaties methode)	Relevantie veldkartering
Omvang bodemingreep	Verwaarloosbaar	Geen	Geen

Schade potentieel archeologische resten	Uiterst klein	Geen	Geen
Terreinbetreding	Te voet, relatief kort/ Mechanische boormachine	Te voet (intensief) of met kleine voertuigen, relatief kort	Te voet, relatief kort
Gebruikt materiaal	Handboor/mechanische boor	Afhankelijk van methode	Geen
Verwacht resultaat	Beeld van bodemopbouw en van voorkomen van (oude, begraven) landschappelijke eenheden	Inzicht in aanwezigheid van archeologische sporen en ruimtelijke verspreiding hiervan	Lokaliseren van plaatsen waar archeologische sites aanwezig kunnen zijn aan of dicht onder het oppervlak

Tabel 1. Overzicht van de mogelijke onderzoeken zonder ingreep in de bodem.

	Archeologisch booronderzoek	Proefputten i.f.v. steentijdonderzoek	Proefsleuvenonderzoek	Opgraving
Gericht op	Vondstconcentraties	Vondstconcentraties	Sporensites	Sporensites
Benodigde voorkennis	Bodemopbouw (diepte en aanwezigheid van potentieel archeologisch niveau)	Bodemopbouw (diepte en aanwezigheid van potentieel archeologisch niveau)	Bodemopbouw, verwachting steentijdsites ¹	Alle voorgaande + locatie en type van op te graven site
Omvang bodemingreep	(Zeer) beperkt	Relatief groot	c. 12% van het te onderzoeken oppervlak, diepte afhankelijk van bodemopbouw	Afhankelijk van de bodemopbouw en de omvang van de te onderzoeken site
Schade potentieel archeologische resten	Klein	Middelmatig	Middelmatig	Zeer groot
Terreinbetreding	Te voet (intensief), middellang	Met zwaar materieel, middellang	Met zwaar materieel, middellang	Met zwaar materieel, relatief lang
Gebruikt materiaal	Handboor	Graafmachine	Graafmachine	Graafmachine
Verwacht resultaat	Inzicht in type site, datering, bewaringsgraad en archeologische waarde	Vergroot inzicht in type site, datering, bewaringsgraad en archeologische waarde	Inzicht in type site, datering, bewaringsgraad en archeologische waarde	Maximaal inzicht in de opbouw en ontwikkeling van de site en de mensen die er leefden

Tabel 2. Overzicht van archeologische onderzoeksmethodes met ingreep in de bodem.

¹ de verwachting ten aanzien van de aanwezigheid van steentijdsites is belangrijk om te voorkomen dat vondstconcentraties bij de graafwerkzaamheden verloren gaan.

2.3 ONDERZOEKSDOELEN EN VRAAGSTELLINGEN

Voor het archeologisch bodemonderzoek worden volgende onderzoeksvragen gesteld:

onderzoeksvragen:

1. *Wat is de bodemkundige opbouw van het terrein en stemt deze informatie overeen met de gegevens die tijdens het bureauonderzoek verzameld/verwacht werden?*
 - a. *Wat is de huidige verstoringsgraad van het terrein?*
 - b. *Kunnen er verschillen waargenomen worden in de verstoringsgraad binnen het plangebied?*
2. *Kan er en uitspraak gedaan worden over het aantal archeologische niveaus? Zo ja? Hoeveel en wat is de dikte van ieder archeologisch niveau?*
3. *Kan er op basis van de boringen reeds een uitspraak gedaan worden over een (algemene) datering van de aangetroffen niveaus?*
4. *Hoe vallen de resultaten samen met de archeologische en historische kennis uit dit gebied (Romeins castellum en middeleeuwse bewoning)?*

2.4 ONDERZOEKSSTRATEGIE EN -TECHNIEKEN

2.4.1 Onderzoeksstrategie en -technieken

Zoals reeds aangehaald heerst er voor het plangebied een hoge verwachting voor het aantreffen sporen vanaf de Romeinse tot en met de postmiddeleeuwse periode. Wat tot nu nog onduidelijk is, is de impact van recente verstoringen, ter hoogte van het plangebied en in het bijzonder ter hoogte van de huidige bebouwing. Indien de top van het profiel zwaar verstoord is, zou het immers kunnen zijn dat de verwachting voor het aantreffen van sporen vanaf de middeleeuwen bijgesteld moeten worden.

Gezien er op basis van het uitgevoerde vooronderzoek al een relatief goed beeld gevormd kan worden inzake de aard van de sporen en om te vermijden dat grote delen van het plangebied verstoord kunnen worden door toedoen van prospectie is er geopteerd om de bodemopbouw en ouderdom van de aanwezige lagen te onderzoeken door middel van boringen.

Voorafgaandelijk aan het onderzoek kan de bestaande bebouwing afgebroken worden tot op de vloerplaat.

In totaal worden er 8 boringen voorzien. Vier boringen ter hoogte van de huidige bebouwing en vier boringen ter hoogte van het achtererf. Het boorplan is zo voorzien dat de er telkens twee boringen geclusterd worden teneinde de kans op een representatieve datering van de lagen te verhogen. De precieze boorlocaties worden weergegeven op Figuur 2. De boorlocaties mogen gewijzigd worden mits de keuze goed beargumenteerd wordt.

Het huidige niveau van het terrein situeert zich op ca. +7,5m TAW. Op basis van onderzoek in de nabije omgeving worden archeologische sporen/lagen verwacht tot op een diepte van +3,5m TAW (zie het verslag van resultaten). De boordiepte wordt hierop afgestemd en bedraagt dus richtinggevend 4m onder maaiveld. Dit betekent dat er 0,5m dieper wordt geboord dan de geplande ingreep. De voorgestelde boordiepte biedt met andere woorden genoeg garanties dat het archeologisch potentieel binnen de verstoringsdiepte in kaart kan gebracht worden en tevens een buffer in acht wordt genomen.

Belangrijk is dat er een ongeroerd staal genomen wordt met een voldoende grote diameter (minimaal 10cm) zodat een goed beeld verkregen wordt op de bodemopbouw. Tevens dient rekening gehouden te worden met aanwezigheid van een puinlaag. Daarom wordt geopteerd voor mechanische steekboringen.

Terwijl archeologische boringen over het algemeen gehanteerd worden in functie van artefactenvindplaatsen uit de steentijd, hanteren we deze methode hier voor een sporenvindplaatsen, waarbij we tevens de bodemopbouw gedetailleerd in kaart wensen te brengen.

De archeologische boringen hebben mede tot doel om de bodemopbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond in kaart te brengen. De bodemopbouw dient dan ook in detail beschreven te worden, conform de richtlijnen voor het uitvoeren van landschappelijke boringen.

Het uitvoeren van archeologische boringen gebeurt standaard gefaseerd (verkenkende en waarderende fase), telkens in een regelmatig grid. Op beide punten wordt in functie van de specifieke vraagstelling afgeweken. Zoals hierboven gesteld worden 8 boringen voorzien maar is hun inplanting afgestemd op het verkrijgen van een representatief beeld van de impact van de verstoring en bodemopbouw. Aangezien het hier niet om een onderzoek naar artefactenvindplaatsen uit de steentijd gaat, is het hanteren van een verkenkende en waarderende fase evenmin aan de orde.

Het opgeboorde sediment wordt per laag gezeefd op een maaswijdte van 6mm.

Bij de uitvoering van de boringen dient er minstens een aardkundige en een archeoloog aanwezig te zijn. Deze laatste dient voldoende aantoonbare ervaring te hebben met stedelijke contexten en heeft een basiskennis van de Romeinse en middeleeuwse marteriele cultuur.

Tot slot wordt er aangeraden om de regioexpert, S. Van Houtte, op de hoogte te stellen van de resultaten.

Figuur 2. Projectie van de boringen op de meest recente Orthofoto (bron: AGIV, 2021b)

Figuur 3. Projectie van de Boringen op het GRB. (Bron: AGIV, 2021a)

2.5 VOORZIENE AFWIJINGEN TEN AANZIEN VAN DE CODE VAN GOEDE PRAKTIJK

Volgende afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zijn voorzien:

- *Het toepassen van een regelmatig grid*
- *De gefaseerde uitvoering van de archeologische boringen (verkennde en waarderende fase)*

